JAN GWALBERT PAWLIKOWSKI

PRAWODAWSTWO OCHRONNE

Odbitka ze «Skarbów Przyrody»

WARSZAWA — 1932

XI.

JAN GWALBERT PAWLIKOWSKI

PRAWODAWSTWO OCHRONNE.

Potrzeba ustawodawstwa — Akcja ochronna, oparta na dobrowolności, względnie na swobodnej umowie, ma cechy dorywczości i przypadkowości, nie może być ani wydatną ani systematyczną (zob. rozdz. I). Dla systematycznej, planowej akcji, którąby się nie rozbijała o wolę jednostki, niezbędnem jest przeto wprowadzenie opartego na ustawie przymusu. Zadaniem państwa jest więc stworzenie ustawodawstwa ochronnego.

Państwowa organizacja ochronna. — Na tem jednak rola państwa się nie wyczerpuje. Państwo może ustanowić ochronę na gruntach własnych, uwzględniać interesy ochrony przy wykonywaniu różnego rodzaju zadań administracyjnych, lub z tytułu nadzoru nad gospodarką ciał samorządowych i rozmaitych instytucyj, czy też przy udzielaniu pozwoleń i koncesyj; wreszcie może ono podjąć inicjatywę w szerzeniu idei ochrony przyrody wśród społeczeństwa. I już dla wykonania tych zadań musi posiadać organy fachowe, któreby albo zadania te spełniały, albo wskazywały innym organom administracji, co i jak w interesie ochrony przyrody uczynić należy. Z tego wynika, że już przed powstaniem ustawodawstwa ochronnego i od niego niezależnie, może powstać państwowa organizacja ochronna — przed prawem materjalnem, p r a w o u s t r o j o w e. Tak się też stało w rozmaitych państwach, jak Prusy, Belgja, a także i Polska. Już przy końcu roku 1919 utworzoną została z inicjatywy Ministerstwa Oświaty «Tymczasowa Państwowa Komisja Ochrony Przyrody», złożona z czynników urzędowych i społecznych, która rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 10 czerwca 1925 r. «o trybie załatwiania spraw ochrony przyrody...», zorganizowana została ostatecznie jako

«Państwowa Rada Ochrony Przyrody», pod przewodnictwem urzędującego stale «Delegata Ministra W. R. i O. P. do spraw ochrony przyrody». Bliższe szczegóły o tej organizacji podane są w rozdziale XII niniejszej książki, poświęconym organizacji ochrony przyrody. Równocześnie rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 10 czerwca 1925 r. «w sprawie zmiany statutu organizacyjnego Ministerstwa W. R. i O. P.» przydzielono sprawy ochrony przyrody temu Ministerstwu, w szczególności Wydziałowi Nauki. Taki stan przejściowy, w którym istnieje i działa państwowa organizacja ochronna, a materjalnego prawa ochrony przyrody jeszcze niema, względnie jest dopiero w zaczątkach, trwa u nas dotychczas. Do zadań organizacji ochronnej należy też między innemi przygotowanie ustawodawstwa ochronnego; Państwowa Rada Ochrony Przyrody podjęła tę akcję i z jej inicjatywy i przy jej współudziale wypracowany został przez Państwową Komisję Kodyfikacyjną w r. 1928 projekt ustawy, która czeka załatwienia przez ciała ustawodawcze.

Materjalne prawo ochrony przyrody. — Podzielić je można na dwa wielkie działy: na prawo dotyczące ochrony gatunkowej i na prawo dotyczące ochrony indywidualnej. Oba te działy różnią się od siebie zasadniczo zarówno pod względem treści jak formy. Naprzód zwykła się rozwijać ochrona gatunkowa, wyprowadza się ona bowiem z takiejże ochrony, istniejącej już zdawna dla celów gospodarczych, nie różni się też niczem innem od ochrony gospodarczej jak tylko wprowadzeniem nowego, t. j. niegospodarczego motywu. Nawet pod względem formalnym takie przepisy ochronne wprowadzane bywają często do ustaw gospodarczo-ochronnych. I tak, jeśli do przepisów o t. zw. «lasach ochronnych», t. j. takich, których sposób użytkowania ze względów gospodarczych podlega ograniczeniom, wprowadzi się przepis (jak u nas w ust. lasowej z 24 czerwca 1927 r. art. 19 e), że motywem ochrony może być także znaczenie danej partji lasu dla nauki, to przedstawia się to jako wprowadzenie motywu niegospodarczego, motywu idealnego po myśli idei ochrony przyrody w znaczeniu właściwem. Podobnież do ustaw łowieckich, zawierających ochronę zwierząt łownych, mogą wejść przepisy chroniące zwierzęta niełowne, nie mające zatem znaczenia gospodarczego i t. p.

Ochrona gatunkowa. — Każde prawo ochronne przedstawia się jako ograniczenie swobodnego rozrządzania jakąś rzeczą, która bez takiego ograniczenia mogłaby być dowolnie użytą, zużytą, zmienioną

lub zniszczoną. Ograniczenie takie dotyka właściciela danej rzeczy. Przy ochronie gatunkowej twory podlegające ochronie wymienione są gatunkowo, ograniczenie przeto nie jest zwrócone przeciw poszczególnym, indywidualnie oznaczonym uprawnionym, ale obowiązuje wszystkich, zmienia poprostu prawny charakter rzeczy chronionych bez względu na stosunek ich do osób. Twory gatunkowo chronione są to albo przedmioty czyjejś własności albo też przedmioty uważane za niczyje, które można dowolnie zawłaszczać. Pierwszy wypadek zachodzi np. co do zwierząt łownych, które uważane są za przynależność gruntu, na którym się znajdują, są więc razem z tym gruntem przedmiotem własności; zwierzęta niełowne, a w niektórych ustawodawstwach także i łowne, mogą być zawłaszczane dowolnie przez każdego, ewentualnie pod warunkiem zezwolenia władzy, otrzymania karty łowieckiej i t. p. Ochrona ogranicza przeto albo prawo własności albo swobodę zawłaszczania. Z reguły niema tu mowy o odszkodowaniu, nawet tam gdzie chodzi o ograniczenie prawa własności; niektóre ustawy (np. norweska) mówią to wyraźnie, inne przyjmują milcząco. Do tego rodzaju ograniczeń przyzwyczaiły już bowiem ustawy gospodarczo - ochronne, a najczęściej chodzi tu o ochronę tworów nie mających gospodarczej wartości. W pewnych wypadkach powstają co prawda trudne do rozwiązania kolizje, natury nietyle prawnej co gospodarczej. Tak np. we Włoszech, Francji i Belgji dużo ludzi zarobkuje łowieniem drobnych ptaków, które tam używane są na pokarm, to też ochrona ptaków napotyka w tych krajach na wielki opór, jak się to okazało przy usiłowaniach wprowadzenia w życie Międzynarodowej Konwencji Paryskiej z r. 1902 (zob. rozdz. I).

Co do treści przepisów ochronnych przy ochronie gatunkowej, to mogą one ustanawiać ochronę zupełną albo częściową, powszechną lub lokalną, stałą lub czasową. Ponieważ ochrona ta zależy zwykle od warunków, czasu i miejsca, przeto ustawy tego rodzaju muszą być odpowiednio giętkie i plastyczne i przedstawiają się po części jako upoważnienia dla władz administracyjnych do wprowadzania ochrony gdzie tego potrzeba wymagać będzie.

Ochrona indywidualna. — W przeciwstawieniu do ochrony gatunkowej, która wprowadza ograniczenia prawne, powszechnie obowiązujące, przez ustanowienie norm ścieśniających zakres przedmiotowego prawa własności, ochrona indywidualna przedstawia się w formie ograniczenia pewnego, konkretnie oznaczonego, indywi-

dualnego prawa, a zatem własności w znaczeniu podmiotowem. Własność w pojęciu prawnem jest to prawo dowolnego rozporządzania rzeczą, jej użycia, zużycia i zniszczenia; nienaruszalność własności zagwarantowana jest konstytucją. Jednakowoż zachodzi wyjątek, gdy wymaga tego interes publiczny; wtedy własność może być odjęta lub ograniczona, za pełnem jednakże odszkodowaniem. Ustawy przewidują zgóry wypadki, w których zachodzić może interes publiczny, uprawniający do takiego naruszenia prawa własności; jest to zwykle interes komunikacji lub obrony państwa; ustawodawstwo ochronne rozszerza pojęcie interesu publicznego na wypadki, gdzie zachodzą motywy uzasadniające ochronę.

Naruszenie podmiotowego prawa własności o którem mowa, może tedy przedstawiać się jako zupełne odjęcie własności czyli wywłaszczenie, albo jako jej ograniczenie częściowe, co możnaby nazwać częściowem wywłaszczeniem. Właśnie ta możność częściowego wywłaszczenia, jego sposób, tudzież sprawa wynagrodzenia w tym wypadku przedstawiają najważniejszy problem ustawodawstwa ochronnego. Można tu odróżnić dwa zasadnicze typy ustawodawcze. Pierwszy wychodzi z poglądu prawno-prywatnego: proponuje się właścicielowi umowę o przyjęcie obciążenia własności przez t. zw. «służebność administracyjną», której treścią jest pewne, w danym wypadku potrzebne, ograniczenie użytkowania. O ile umowa nie przyjdzie do skutku, następuje albo wywłaszczenie zupełne albo częściowe, t. j. ustanowienie takiej służebności w drodze postępowania wywłaszczającego [1]). Typ drugi staje na stanowisku prawno-publicznem: ograniczenia w sposobie użytkowania przedmiotu nakłada władza administracyjna w podobny sposób jak wydaje np. zarządzenia porządkowe w interesie bezpieczeństwa publicznego lub zdrowia; ponieważ jednak zarządzenie takie nie polega na ogólnie obowiązującym przepisie prawnym lecz stosuje się indywidualnie, przeto zasadniczo nie jest wykluczonem wynagrodzenie; to ostatnie zależy jednak od uznania władzy, przyczem otwartą zostaje droga prawa, obciążony może też żądać zupełnego wywłaszczenia [2]). Istnienie i treść

---

[1]) Typ ten można nazwać typem francuskim, pierwowzorem jego jest bowiem ustawa francuska z 21 kwietnia 1906 r. Jednakowoż ustawa cywilna francuska nie zna wywłaszczenia częściowego, tak że w razie niedojścia do skutku umowy musi nastąpić wywłaszczenie zupełne; wywłaszczający sprzedaje potem często nabyte dobro, obciążywszy je służebnością administracyjną.

[2]) Typ ten określić można nazwą typu heskiego; pierwowzorem jego jest ustawa heska z 16 lipca 1902 r. Ustawa ta i szereg innych od niej się wywodzących, zawierają jednak jeszcze bardzo ważną i znamienną cechę: «zaklasowanie» (cz. uznanie przedmiotu za podpadający ochronie), które ma narazie tylko ten skutek, że nie wolno czynić na nim żadnych albo pe-

ustanowionych w ten czy inny sposób ograniczeń wpisane zostaje w księgi publiczne. Poza tem ustawy tego rodzaju zawierają przepisy o kompetencji władz, o postępowaniu, o środkach prawnych, i wreszcie sankcje karne.

Ochrona rezerwatowa. — Obok podziału na ochronę gatunkową i indywidualną wypada przyjąć jeszcze trzeci rodzaj ochrony, który możnaby nazwać ochroną rezerwatową. Jeśli mianowicie chodzi o otoczenie szczególną opieką okolic odznaczających się pięknością krajobrazową lub jakiemiś wyodrębniającemi je cechami, to można do okolic takich — jako do rezerwatów częściowych — zastosować rodzaj jakoby ustawodawstwa regjonalnego, w którem powszechnie obowiązujące ustawy (jak np. lasowa, łowiecka, drogowa, budowlana etc.) doznają pewnej modyfikacji.

Ochrona przyrody zasadą przenikającą całe ustawodawstwo. — Idea ochrony przyrody jest pewnego rodzaju zasadą moralną, i jako taka musi tkwić w duchu całego ustawodawstwa; spotkać się z nią możemy w ustawach najrozmaitszych. Chcąc zatem przedstawić prawo ochronne jakiegoś kraju, nie można się ograniczyć do podania ustaw ochronnych we właściwem słowa tego znaczeniu — trzeba raczej z całego ustawodawstwa wyłuszczyć treść ochronną. U nas, gdzie niema jeszcze specjalnych ustaw ochronnych, o prawie ochronnem można mówić tylko właśnie jako o wyciągniętej z rozmaitych ustaw treści o znaczeniu ochronnem. Wyciągi takie będą niekiedy dotyczyły bezpośrednio ochrony przyrody, częściej będą to przepisy gospodarczo-ochronne, które jako takie i dla ochrony przyrody w znaczeniu ściślejszem mają znaczenie, albo wreszcie znaczenie ich będzie tylko pośrednie.

PRZEGLĄD ŹRÓDEŁ PRAWA OCHRONY PRZYRODY W POLSCE.

Z braku miejsca nie możemy tutaj przytaczać całej treści ustaw i rozporządzeń dotyczących bezpośrednio lub pośrednio ochrony przyrody w Polsce. Musimy się ograniczyć w zasadzie tylko do przeglądu źródeł prawa ochronnego; wskażemy jednak przytem co one zawierają najważniejszego.

---

wnych zmian bez uzyskania pozwolenia władzy (nazywa się to «Genehmigungspflicht»). Dopiero w wypadku gdy zezwolenie udzielonem nie będzie, właściciel może żądać odszkodowania, a charakter prawny rzeczy chronionej, jako będącej przedmiotem własności ograniczonej, ustala się. Taki przepis obciąża wprawdzie właściciela, gdyż samo nałożenie obowiązku starania się o pozwolenie może przedstawiać szkodę majątkową, ale z drugiej strony umożliwia on zabezpieczenie doraźne wszystkiego, co na ochronę zasługuje.

Prawo ochrony przyrody w znaczeniu właściwem.

Jak powiedziano wyżej nie posiadamy jeszcze ustawy normującej materjalne prawo ochrony przyrody; istnieje dopiero jej projekt. Jedynym aktem prawnym, odnoszącym się bezpośrednio do spraw ochrony przyrody, jest rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10 czerwca 1925 r. o trybie załatwiania spraw ochrony przyrody, wchodzących w zakres działania Ministerstwa W. R. i O. P. Rozporządzenie to jest treści ustrojowej, ustanawia ono organy, którym powierzono sprawy ochrony przyrody i określa sposób ich funkcjonowania. Rozporządzenie to podane zostało tutaj w rozdziale XII-tym o organizacji ochrony przyrody.

Ochrona zabytków kultury i sztuki.

Rozporządzenie Prezydenta R. P. o opiece nad zabytkami z 6 marca 1928 r. Dz. U. R. P. nr. 29, poz. 265, z r. 1928.

[Ochrona zabytków kultury i sztuki jest z wielu względów pokrewną ochronie przyrody, a od niej starszą. Ustawy o ochronie przyrody wzorowały się często na ustawach o ochronie zabytków—niejednokrotnie też obejmowano oba te działy jedną ustawą. Ustawodawstwo polskie traktuje je oddzielnie, jednakowoż pola działalności tych dwóch działów administracji zbliżają się tak często do siebie, że mogą nawet zachodzić wątpliwości kompetencyjne; w każdym razie pożądane jest utrzymywanie stałego kontaktu między obu organizacjami ochronnemi.]

Prawo agrarne.

Ustawa o komasacji z 18 grudnia 1925 r. Dz. U. R. P. nr. 15, poz. 84, z r. 1926 i rozporządzenie z 9 kwietnia 1926 r. Dz. U. R. P. nr. 52, poz. 306.

Artykuł 2-gi tej ustawy wymienia grunta, które wyłączone są od scalenia: tu należą, między innemi, zabytki historyczne, architektoniczne i osobliwości przyrody.

Ustawa o wykonaniu reformy rolnej z 28 grudnia 1925 r. Dz. U. R. P. nr. 1, poz. 1, z r. 1926.

Artykuł 60, lit. a, tej ustawy postanawia, że »projekt parcelacyjny... winien uwzględnić wydzielenie i zachowanie zabytków historycznych, architektonicznych i osobliwości przyrody«.

Ustawa o likwidacji serwitutów w lasach państwowych na terenie b. Królestwa Polskiego z 7 maja 1920 r. Dz. U. R. P. nr. 42, poz. 249, z r. 1920.

Na podstawie tej ustawy Ministerstwo Rolnictwa wydało okólnik zalecający, aby przy wydzielaniu obszarów ekwiwalentowych pozostały w posiadaniu państwa takie obszary, na których ze względu na ich właściwości przyrodzone winna być wykonywana ochrona przyrody, czyto przez utworzenie rezerwatów, czy w inny sposób.

Prawo drogowe.

Ustawa o przepisach porządkowych na drogach publicznych z 7 października 1921 r. Dz. U. R. P. nr. 89, poz. 656, z r. 1921.

Ustawa ta podaje w art. 18-tym przepisy ogólne, dotyczące sadzenia i utrzymania drzew przy drogach publicznych. W wykonaniu tych postanowień wydało Ministerstwo Robót Publicznych dnia 30 grudnia 1922 r. Dz. U. R. P. nr. 8, poz. 51, z r. 1923, rozporządzenie w przedmiocie sadzenia i utrzymywania drzew przydrożnych przy drogach publicznych.

Prawo wodne.

Ustawa wodna z 19 września 1922 r. Dz. U. R. P. nr. 102, częściowo zmieniona rozporządzeniem Prezydenta R. P. z 24 lutego 1928 r.

Przeciw zanieczyszczaniu wód zwrócone są przepisy art. 21 ust. 1, art. 22 ust. 1, 3 i 4, art. 25 i 26, art. 37 ust. 1, art. 47 ust. 1, art. 48 ust. 5. O zabezpieczenie wolnego odpływu wody płynącej (co może mieć także znaczenie dla ryb wędrownych), troszczy się art. 24 ust. 2.— Art. 47 ust. 2, punkt 6, przewiduje zobowiązanie przedsiębiorcy, któremu władza udzieliła pozwolenia użytkowania wody do »założenia i utrzymywania urządzeń, któreby okolicę o pięknym krajobrazie mogły ochronić od zeszpecenia, a dały się pogodzić z celem i rentownością przedsiębiorstwa«.

Prawo górnicze.

Rozporządzenie Prezydenta R. P. o prawie górniczem z 29 listopada 1930 r. Dz. U. R. P. nr. 85, poz. 654.

Art. 5 ust. 1 wylicza obszary, na których nie wolno prowadzić poszukiwań górniczych; tu należą między innemi obszary będące zabytkami w myśl rozp. P. R. z 6 marca 1928 r. o opiece nad zabytkami. Rada Ministrów może ze względu na dobro publiczne (ust. 2), wydawać rozporządzenia zakazujące poszukiwań górniczych na innych jeszcze obszarach, nie wymienionych w ustępie 1. — Ust. 3: «Jeżeli pewne części obszaru, na którym mają być lub są prowadzone roboty poszukiwawcze, posiadają szczególniejszą wartość dla badań naukowych, jako wyjątkowe zabytki przyrody, to ochronę takich części może nakazać Minister Przemysłu i Handlu lub upoważniona przez niego władza górnicza». Wyłączenia przewidziane w art. 5 stosują się także do stawiania budowli i urządzeń potrzebnych dla eksploatacji górniczej, jako też «dla związanego z warunkami wydobycia, planowego rabowania (zawalania) powierzchni (art. 81).—Art. 71: «Od eksploatacji górniczej mogą być wyłączone pewne części pola górniczego, przedstawiające szczególniejszą wartość dla badań naukowych lub zabytkową, przyczem ochronę tych części może nakazać Minister Przemysłu i Handlu lub upoważniona przez niego władza górnicza». Analogiczny przepis zawiera art. 140 ust. 4.—Art. 184 ust. 2 postanawia, że powyższe przepisy odnoszą się także do eksploatacji minerałów przynależnych do gruntu, t. j. nie będących przedmiotem nadania górniczego.

Prawo budowlane.

Rozporządzenie Prezydenta R. P. o prawie budowlanem i zabudowaniu osiedli z 16 lutego 1928 r. Dz. U. R. P. nr. 23, poz. 202, z r. 1928, częściowo zmienione rozporządzeniem Prezydenta R. P. z 3 grudnia 1930 r. Dz. U. R. P. nr. 86 z 1930 r.

Art. 337. «W miejscowościach, w których krajobraz zasługuje na ochronę, właściwa władza może odmówić pozwolenia na budowę, przebudowę lub zmianę budynków, o ileby te roboty spowodowały zeszpecenie krajobrazu, a dałoby się tego uniknąć przez wybór innego miejsca lub też przez inne ukształtowanie budynku, albo jego części. Określenie miejscowości, w których ma być stosowany przepis tego artykułu, przysługuje właściwemu wojewodzie».— Art. 338: «Właściwa władza może zakazać dokonywania wszelkich zmian w zewnętrznym wyglądzie budynków i ich części lub otoczeniu, szczególnie przez umieszczenie szyldów reklamowych, jako też napisów, plakatów, obrazów, malowideł, szafek wystawowych i t. p., o ile te zmiany mogą spowodować zniekształcenie lub zeszpecenie ulicy, placu, wyglądu miejscowości albo krajobrazu». —Art. 380 stanowi, że jeśli dokonano robót budowlanych bez pozwolenia lub niezgodnie z jego warunkami, a budynki zniekształcają wygląd miejscowości lub krajobrazu, władze niezależnie od nałożenia grzywien mogą wezwać właściciela do poczynienia odpowiednich zmian, a w danym razie i do rozebrania budynku lub też dokonać tego na jego koszt we własnym zarządzie. — W granicach tego rozporządzenia mogą być wydane przepisy miejscowe, przez które przepisy rozporządzenia mogą być obostrzone (art. 408-417).

Prawo sanitarne.

Ustawa o uzdrowiskach z 23 marca 1922 r. Dz. U. R. P. nr. 30, znowelizowana rozporządzeniem Prezydenta R. P. z 22 marca 1928 r. Dz. U. R. P. nr. 36.

W uzdrowiskach, którym przyznano charakter użyteczności publicznej (art. 2 i 3) mają być ustanowione granice okręgu ochrony sanitarnej.—Art. 13: «W obrębie granic okręgu ochrony sanitarnej... bez uprzedniego zezwolenia właściwych władz nie wolno prowadzić żadnych robót, które mogą wywrzeć szkodliwy wpływ na sanitarne warunki uzdrowiska, a w szczególności: a) wznosić nowych budowli; b) otwierać fabryk i zakładów przemysłowych, a także przedsiębiorstw handlowych i komunikacyjnych; c) urządzać kanalizacji, wodociągów i studni, dołów i t. p.; d) dokonywać wyrębu lasów». Dla uzdrowisk tego rodzaju (a zatem i okręgów ochrony sanitarnej) mogą być wydane specjalne przepisy budowlane (art. 20 i art. 26).— Roboty budowlane i inne, wykonywane bez pozwolenia lub wbrew warunkom w pozwoleniu określonym, mogą być wstrzymane, a budynki rozebrane bez odszkodowania (art. 22).

[Ustawa powyższa ma dla ochrony przyrody szczególnie wielkie znaczenie. Polega ono na tem, że z jej pomocą przeprowadzać można ochronę krajobrazu w wielu okolicach kraju i to w okolicach pod względem krajobrazowym najważniejszych, okolicach górskich, gdyż tam właśnie leżą przeważnie uzdrowiska klimatyczne. Szeroka interpretacja ustawy pozwoliła

objąć nią całe Tatry polskie, jako okręg sanitarny Zakopanego. Ale ma ona jeszcze bardzo wielkie znaczenie pośrednie, jako zaczyn dalszego rozwoju ustawodawstwa. I tak przedewszystkiem idea okręgów sanitarnych będzie musiała rozwinąć się w przyszłości i poza granice uzdrowisk posiadających charakter użyteczności publicznej i wyjść nawet poza granice uzdrowisk wogóle. Niezbędną jest bowiem rzeczą otoczyć opieką przyrodę całej strefy podgórskiej, »strefy uzdrowiskowej«, nie czekając aż zostanie zniszczoną, aby zaopiekować się nią dopiero w chwili gdy jakieś uzdrowisko zyska charakter »użyteczności publicznej«. Przepisy o okręgach sanitarnych ustawy uzdrowiskowej otwierają drogę do ochronnego ustawodawstwa regjonalnego, do tej formy ochrony, którą nazwaliśmy wyżej w tekście »ochroną rezerwatową«. Że zaś tego rodzaju ochrona będzie musiała być zastosowaną także do otoczenia wielkich miast, na to mamy przykład w Anglji, gdzie ochrona przyrody polega głównie na tworzeniu rozległych rezerwatów leśnych w okolicach wielkich miast, a to ze względów zarówno społecznych jak zdrowotnych. Podobne względy ma na oku ustawa pruska z 29 lipca 1922 r. »o utrzymaniu zadrzewień, tudzież utrzymaniu i udostępnieniu ścieżek nad brzegami wód w interesie zdrowia publicznego«. Ustawa ta przepisuje: »Wydział prowincjonalny.... określi, które przestrzenie zadrzewione, albo trawą porosłe (błonia — Baumbestände und Grünflaechen) w wielkich miastach albo w ich pobliżu, w pobliżu uzdrowisk, albo w okręgach przemysłowych, ze względu na zdrowie ludności, albo jako miejsca wypoczynku (Erholungsstätten) dla niej, należy utrzymać, tudzież jakie ścieżki przy brzegach jezior i rzek, obok istniejących dróg publicznych dla celów turystyki pieszej są potrzebne... Przy rozstrzygnięciu pytania, co należy rozumieć przez określenie »w pobliżu«, nie należy z reguły przekraczać strefy ośmiokilometrowej naokoło miast, chyba że w tej strefie niema przestrzeni zadrzewionych lub trawiastych«].

Prawo lasowe.

Prawo lasowe opiera się na dwóch zasadniczych aktach ustawodawczych: rozporządzeniu Prezydenta R. P. z 24 czerwca 1927 r. Dz. U. R. P. nr. 57, poz. 54, o zagospodarowaniu lasów, niestanowiących własności państwa i na rozporządzeniu Prezydenta R. P. z 22 marca 1928 r. Dz. U. R. P. nr. 36 poz. 336 o zagospodarowaniu lasów państwowych.

Prawo lasowe jest z istoty swojej prawem ochronnem, motyw ochrony jest gospodarczy. A więc przedewszystkiem zależy na utrzymaniu zapasu drzewa w interesie społeczno-gospodarczym, a dla osiągnięcia tego celu na zapobieżeniu gospodarce rabunkowej. Odnośne przepisy mają z ochroną przyrody tylko związek pośredni. Ale interes publiczny w utrzymaniu lasów nie ogranicza się do zachowania zapasu drzewa, lasy mają wpływ na klimat, wiążą piaski lotne, umacniają płytką glebę na stromych stokach, przez działanie koron drzew i ścieli leśnej powstrzymują gwałtowny odpływ opadów atmosferycznych, powodzie, tworzenie się dzikich potoków i t. p., są wreszcie siedzibą użytkowych lub pożytecznych zwierząt. I z tem ich znaczeniem ochrona przyrody ma już bezpośredni związek, przedewszystkiem więc z przepisami »o lasach ochronnych«, t. j. takich, które z pod zwykłego trybu zagospodarowania są wyjęte i gdzie w zasadzie nietyle chodzi o odnowienie, ile o utrzymanie istniejącego drzewostanu. Poza tem, poza motywami natury społeczno-gospodarczej, wszedł w przepisy o lasach ochronnych także motyw już czysto idealnej natury: art. 19 lit. e, rozp. z 24. VI. 1927 i art. 7 lit. e, rozp. z 22. III. 1928:

»Lasy i zarośla, które:... e) mają znaczenie przyrodniczo-naukowe, mogą być uznane przez właściwą władzę za lasy ochronne«. Dla ochrony przyrody górskiej ważnem jest również postanowienie art. 15 (rozp. z 24. VI. 1927): »wypalanie kosorzewiny, jak również pozbawianie jej gałęzi, pędów, pączków i igieł jest wzbronione«; (w rozp. z 22. III. 1928, odpowiada temu art. 5); nadto art. 55 uznaje »wszystkie grunty, porosłe w chwili ogłoszenia niniejszego rozporządzenia kosodrzewiną«, za lasy ochronne. Ze stanowiska ochrony przyrody zasługuje na uwagę w znaczeniu ujemnem ustęp 2 artykułu 1, wedle którego lasy nie przekraczające obszaru 10 ha przestrzeni, mogą być przez Ministra Rolnictwa uznane za wyjęte z pod przepisów ustawy lasowej, a zatem mogą być też zamienione na inny rodzaj użytkowania. Przepis ten może wpłynąć ujemnie na krajobraz i przyczynić się do wyniszczenia ptactwa.

Prawo łowieckie.

Rozporządzenie Prezydenta R. P. o prawie łowieckiem z 3 grudnia 1927 r. Dz. U. R. P. nr. 110, poz. 934.

Treścią prawa łowieckiego jest:

1) określenie prawa do polowania, i

2) unormowanie sposobu polowania ze względu na ochronę zwierzyny.

Prawo łowieckie jest zatem w głównej swej części prawem ochronnem. Motyw ochrony jest tu w gruncie rzeczy natury gospodarczej, jednakowoż przechodzi on niejednokrotnie i coraz częściej w motyw natury idealnej, w rozumieniu ochrony przyrody w ściślejszem znaczeniu. Tak się więc dzieje, gdy pewnym zwierzętom przyznaje się ochronę absolutną (jak u nas w art. 48), gdyż wtedy tracą one wszelką wartość gospodarczą, albo gdy bierze się w ochronę zwierzęta nie przedstawiające wogóle wartości gospodarczej (np. u nas ptaki krukowate i drapieżne, art. 49). Liczba takich zwierząt może być jeszcze rozporządzeniem Ministerstwa Rolnictwa powiększona (art. 1 ust. ostatni i art. 51 ust. 3 a). Z tem wszystkiem prawo łowieckie w dzisiejszej swojej formie, tak u nas jak gdzie indziej, nie pokrywa się wcale z ochroną zwierząt wogóle, w rozumieniu idei ochrony przyrody. Cały szereg zwierząt zasługujących na ochronę nie znajduje jej w prawie łowieckiem. Nie mówiąc już o tem, że ochrona łowiecka ogranicza się do pojęcia «zwierzyny», które to pojęcie obejmuje tylko zwierzęta ssące i ptaki, to jeszcze między ssakami i ptakami, zwłaszcza temi ostatniemi, jest cały szereg nie objętych ochroną łowiecką i wogóle w ustawie łowieckiej nie wspomnianych. Należą tu przedewszystkiem wszystkie ptaki śpiewające, ale i poza niemi wiele innych, jak np. bocian biały.—W porównaniu z dawniejszem ustawodawstwem ustawa ta przedstawia postęp w kierunku rozszerzenia zakresu zwierząt chronionych.

Ochrona zwierząt.

Rozporządzenie Prezydenta R. P. o ochronie zwierząt z 22 marca 1928 r. Dz. U. R. P. nr. 36, poz. 332, częściowo zmienione rozporządzeniem Prezydenta R. P. z 25 lutego 1932 r. Dz. U. R. P. nr. 29, poz. 287; (pełny tekst znowelizowany ogłasza Dz. U. R. P. nr. z 20 maja 1932 r. nr. 42, poz. 417).

Rozporządzenie to nie mówi o ochronie zwierząt w rozumieniu ochrony przyrody, lecz wymierzone jest przeciw znęcaniu się nad zwierzętami, ma zatem na oku cele humanitarne. Ważnem ono jest jednak i dla ochrony przyrody, a to ze względów wychowawczych, a także dlatego, ponieważ na jego podstawie można w pewnej mierze ukrócić nadużycia połączone z manją pseudonaukowego kolekcjonowania.

Prawo rybackie.

Rybołówstwo na wodach śródlądowych reguluje ustawa z 7 marca 1932 r. Dz. U. R. P. z 25 kwietnia 1932 r. nr. 35, poz. 357.

Sprawy rybactwa śródlądowego należą do kompetencji Ministra Rolnictwa (art. 98 i 99). Prawo rybackie ma pewną analogję do prawa łowieckiego; treścią jego jest: 1) określenie prawa do rybołówstwa, i 2) unormowanie sposobu wykonywania tego prawa ze względu na ochronę ryb. Motyw ochrony jest natury gospodarczej, nie wykluczone są jednak także motywy natury idealnej w duchu idei ochrony przyrody. Przepisy ochronne są ruchome, t. j. ustawa upoważnia Ministra Rolnictwa do wydawania takich przepisów wedle potrzeby czasu i miejsca. Określa to art. 54: «Minister Rolnictwa może w drodze rozporządzeń wydawać dla obszaru całego Państwa lub jego części przepisy: 1) o całkowitym lub częściowym zakazie połowu gatunków ryb zagrożonych zanikiem; 2) o ochronnych wymiarach cenniejszych gatunków ryb; 3) o ochronie ryb na miejscach i w okresie ich rozmnażania się lub zimowania; 4) o ograniczeniach sposobu i narzędzi połowu oraz czasu jego trwania; 5) o zakazach przewozu, obrotu i użytkowania ryb w związku z ich ochroną... Miejsca, posiadające szczególniejszą wartość dla badań naukowych, albo cenne jako zabytki przyrody, Min. Roln. w porozumieniu z Min. W. R. i O. P., może zupełnie lub częściowo wyłączać od rybackiego użytkowania...»—Art. 5, 1 i 2, mówiąc o uprawnieniu posiadającego prawo rybołówstwa do zawłaszczania poza rybami innych zwierząt wodnych, zastrzega, że nie odnosi się to do zwierząt chronionych ze względów przyrodniczo naukowych.—Art. 55 zakazuje niszczenia ikry,—art. 56 wymienia sposoby łowienia bezwzględnie zakazane,—art. 58, 65 i 66 zabezpieczają przepływ ryb;—art. 60, 61 i 62 chronią tarliska, miejsca leżące na ciągu gromadnego przepływu ryb i zimowiska;—art. 64 zwraca się przeciw zanieczyszczaniu wód;—art. 69 mówi o zabezpieczeniu urządzeń popędowych tak, aby w nie ryby nie wpadały. Interes ochrony przyrody ma też na oku art. 67, gdy mówiąc o obowiązku odstąpienia gruntu w razie potrzeby urządzenia na nim przepławki, wyłącza od tego postanowienia grunta chro-

nione ze względów przyrodniczo-naukowych. Postanowienia ustawy odnoszą się także do raków.

Rybołówstwo morskie należy do kompetencji Ministra Przemysłu i Handlu, na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z 21 grudnia 1927 r. Dz. U. R. P. nr. 5, poz. 33 z r. 1928. Na tej zasadzie Minister P. i H., opierając się na ustawie pruskiej z 11 maja 1916 r., wydał rozporządzenie o wykonywaniu rybołówstwa morskiego z 12 grudnia 1930 r. Dz. U. R. P. nr. 92, poz. 720 z r. 1930.

Prawo skarbowe.

Rozporządzenie Ministra Skarbu o postępowaniu celnem z 14 marca 1930 r. Dz. U. R. P. nr. 33 poz. 276.

Na podstawie powyższego rozporządzenia ograniczony jest wywóz z Polski wszelkiego gatunku gołębi z wyjątkiem t. zw. rysi polskich, garłaczy i pawików, który odbywać się może tylko za pozwoleniem władz, wskazanych w odnośnych ustawach.

Również wywóz dzikich ptaków śpiewających: słowików, sikor, czyżyków, szczygłów, zięb, gilów, drozdów, kosów, pliszek, skowronków, wilg, makolągw, szpaków i t. p. tępicieli szkodliwych owadów, dozwolony jest tylko na podstawie każdorazowego zezwolenia Ministra Skarbu, wydawanego w porozumieniu z Ministrem Rolnictwa.

Rozporządzenie Ministra Skarbu o ograniczeniu wywozu żubrów z 25 marca 1931 r. Dz. U. R. P. nr. 42, poz. 381, jest uzupełnieniem wyżej przytoczonego rozporządzenia z 14.III.1930 r. o postępowaniu celnem.

Umowy międzynarodowe.

Umowa między Polską, Danją, Gdańskiem, Niemcami i Szwecją, podpisana w Berlinie 17 grudnia 1929 r. (Dz. U. R. P. nr. 30 z r. 1931), o uregulowaniu połowu gladys i flonder.

Układ między Polską a Niemcami podpisany w Berlinie 10 grudnia 1927 r., (ustawa z 17 marca 1931 r.), reguluje zasady wykonywania rybołówstwa na wodach granicznych.

Umowa z Czechosłowacją o rybołówstwie i ochronie ryb na wodach granicznych i ich zlewiskach, podpisana w Katowicach 18 lutego 1928 r., (Dz. U. R. P. nr. 64 z 29 lipca 1931 r.).

Polska przystąpiła do konwencji międzynarodowej o ochronie ptaków pożytecznych dla rolnictwa, zawartej w Paryżu w r. 1902, (Dz. U. R. P. z 18 lutego 1932 r. nr. 29).

WYKONANO W DRUKARNI KASY IM. MIANOWSKIEGO W WARSZAWIE, PAŁAC STASZICA

DRUKARNIA
KASY IMIENIA MIANOWSKIEGO
WARSZAWA – PAŁAC STASZICA